Náučný chodník Spoznaj a chráň v Štiavnických vrchoch

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Zvolen
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Hronská Breznica, otočka / vlak Hronská Dúbrava a pešo 1,2 km po žltej turistickej značke k juhu a východu ponad Hron
Východisko:	Hronská Breznica, severný okraj obce (turistické rázcestie Z × Ž)
Trasa:	Hronská Breznica, severný okraj obce (turistické rázcestie Z × Ž) – Demian (685 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	3,9 km, prevýšenie 400 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	5
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Z veľkej časti je trasa súbežná so zelenou a vo východisku sa stýka so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2014

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2021). Pozri upozornenia.

Textový sprievodca: skladačka Sprievodca po náučnom chodníku Spoznaj a chráň v Štiavnických vrchoch (vyd. OZ Demian, Hronská Breznica, 2014) > titulná strana .JPG

Kontakt: Občianske združenie Demian, Hronská Breznica 111, 966 11 Hronská Breznica; tel. 0910 687 980

Poznámky: (1) Pre návrat do východiska možno v kombinácii so zelenou turistickou značkou vytvoriť čiastočný okruh (6,3 km). (2) Názov Demian je štandardizovaný pre vrch (615 m n. m.) asi 4,5 km juhozápadne od cieľa tohto náučného chodníka (juhovýchodne od Šášovského Podhradia). V území chodníka sa uvádza týmto názvom les v severnom svahu Jaseňového grúňa.

Upozornenia: (1) Tvorcovia chodníka varujú, že v zimnom období chodník nie je udržiavaný. (2) V roku 2021 je od zastávky 4 náučný chodník oficiálne neprístupný pre riziko pádu zakliesnených stromov na jeho trase. Pokračovanie v túre je na vlastnú zodpovednosť! (3) V cieli trasy v oblasti vyhliadkovej skaly na Demiane je nutná obozretnosť!

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Pozri upozornenia!

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Hronská Breznica. Obec na strednom Slovensku na rozhraní Štiavnických vrchov a Kremnických vrchov medzi Žiarom nad Hronom a Zvolenom v doline Hrona poniže ústia Jasenice. Prvá písomná zmienka je z roku 1424, kedy ju kráľ Žigmund spolu s ďalšími obcami patriacimi hradu Dobrá Niva daroval svojej manželke Barbore. V 16. storočí bola majetkom rodu Thurzovcov, neskôr Banskobystrickej komory, od 18. storočia do roku 1848 bola rozdelená medzi panstvá Dobrá Niva a Šášov. Obyvatelia sa živili roľníctvom, pastierstvom, drevorubačstvom a uhliarstvom. V prvej polovici 20. storočia tu pracovali dva kameňolomy a parná píla. Pamätihodnosťami v obci sú zvonica z roku 1905, bývalá požiarna zbrojnica, ľudové domy, plastika sv. Jána Nepomuckého, obecné studne, pomník padlým (12 bojovníkom Maďarskej republiky rád v roku 1919 a 13 účastníkom SNP v roku 1944) z roku 1959 a vojenské hroby. Po druhej svetovej vojne sa v katastri obce za pomoci takmer 50 tisícok mladých brigádnikov z 12 krajín v rokoch 1948 – 1949 dokončovala stavba novej železničnej trate Hronská Dúbrava – Banská Štiavnica (jej výstavba trvala predtým len v rokoch 1943 – 1944), ktorá mala nahradiť nepostačujúcu „Štiavnickú Anču“ z roku 1873 – prvú verejnú úzkorozchodnú parnú železnicu vo vtedajšom Uhorsku. Medzinárodnú študentskú stavbu pripomína vo svahu nad traťou jej názov (nápis) – Trať mládeže. Trať zastávku v obci, ležiacej pri nej, nemala (stanica Hronská Dúbrava leží vo vzdialenosti len necelý 1,5 km). Dnes sa trať využíva len na príležitostné historické jazdy.

Prírodná rezervácia Pralesy Slovenska – Demian. Jedna z početných častí (lokalít) hromadného chráneného územia Pralesy Slovenska, vyhláseného v roku 2022, chrániaca pralesový zvyšok na severovýchodných svahoch vrchu **Demian (685 m n. m.)** východne od Hronskej Breznice na severnom okraji Štiavnických vrchov. V pomerne členitom reliéfe severných svahov so skalnými útvarmi a sutinami sa zachovali lipovo-javorové sutinové lesy s dominanciou buka a hojnou prímesou javora horského a jaseňa. Ich prístupnejšie časti boli pred viacerými desaťročiami vyťažené, čím došlo k fragmentácii pôvodných porastov. Na východných svahoch rastú dubovo-hrabové lesy s prímesou

jaseňa. Lesy andezitmi a vulkanoklastikami budovaného masívu ukrývajú rôzne skalné formy reliéfu (bralá, steny, skalné hríby, skalné okná). Turisticky prístupné bralo vo vrcholovej oblasti na južnej hranici rezervácie (a i.) poskytuje výhľad k západu, severu a východu na dolinu Hrona, Kremnické vrchy, Vtáčnik a aj iné, vzdialenejšie, pohoria (Veľká Fatra, Starohorské vrchy, Nízke Tatry, Veporské vrchy, Poľana, Javorie). V blízkom okolí sa nachádzajú ďalšie obdobné pralesové zvyšky – súčasti hromadnej prírodnej rezervácie Pralesy Slovenska –, napr. Brvenné, Balov grúň a Brdo. Všetky tieto rezervácie sú súčasťou rozsiahlejšieho územia európskeho významu Suť (súčasť sústavy Natura 2000).

Lahar pri Hronskej Breznici. Medzi obcami Hronská Breznica a Kozelník v severnej časti Štiavnických vrchov na úpätí ľavého svahu doliny Jasenice je miestami odkrytý materiál asi 15 km dlhého laharu stečeného k severu v neogéne do paleodoliny na severovýchodnej obrube štiavnickej kaldery. **Lahar** (slovo je indonézskeho pôvodu) je veľmi rýchly geomorfologický proces – dolu svahom, resp. dolinou rýchlo sa pohybujúca (tečúca) zmes vody a vulkanického popola, ktorej konzistencia sa môže pohybovať od ich vzájomného pomeru od bahnitej vody až po mokrý cement – ako aj následná forma, ktorá vznikne akumuláciou materiálu. Lahary vznikajú rôznymi spôsobmi, a to najmä v dôsledku rýchleho topenia snehu či ľadu pyroklastickými prúdmi v rámci vulkanickej aktivity, intenzívnymi zrážkami na sypkých vulkanických horninách, pretrhnutím jazera prehradeného sopečnými nánosmi alebo následkom lavín. Eróznym zahlbovaním sa doliny Jasenice južne od Hronskej Breznice je v jej ľavom svahu obnažená časť laharu v dĺžke asi 3,5 km od jej ústia do doliny Hrona. Lahar tu v tufovo-piesčitom chaoticky uloženom materiáli obsahuje aj neopracovaný úlomkovitý vulkanický (andezitový) materiál, včítane veľkých guľovitých blokov s radiálnou odlučnosťou a sklovitejším okrajom (tzv. slnká), pochádzajúci z rozrušených starších častí vulkanického podložia. V odkryve na úpätí svahu v zárezе štátnej cesty asi 1 km nad ústím doliny je dobre zreteľný kontakt laharovej brekcie s podložným telesom epiklastickej vulkanickej brekcie.

Kozelník. Maličká obec južne od Hronskej Breznice, resp. severovýchodne od Banskej Štiavnice v horskej doline Jasenice na jej sútoku s potokom Uhrín na severe Štiavnických vrchov. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1424, začiatkom 16. storočia sa spomína ako **Železník** podľa ložísk železnej rudy severozápadne smerom k obci Močiar. Tú spracúvali neďaleko obce v železnom hámri Gašpara Kachelmana, ktorý v roku 1836 odkúpil banský erár. Obec patrila panstvu Dobrá Niva. V 17. storočí tu banská komora zriadila hutu, pre ktorú obyvatelia vyrábali drevné uhlie. Pamiatkou je zachovalá barokova budova bývalého zájazdného hostinca s poštovou prepriahacou stanicou z 90. rokov 18. storočia, ktorej súčasťou je aj jednopriestorová skalná pivnica.

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslnných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyľ vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysadzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný…). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímesi cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 – súčasti Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú

historické banské diela, a to najmä vodné nádrže – tajchy –, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasti sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Obsah informačných panelov

1. Náučný chodník Spoznaj a chráň v Štiavnických vrchoch – úvod
2. Štiavnické vrchy, Holý vrch (Mertanec), baníctvo
3. Osídlenie, obyvateľstvo, lesy, rastlinstvo
4. Lesy, studnička
5. Demian, skalné bralá, vyhliadka, druhá svetová vojna

Informačné panely v teréne nemajú vlastné názvy.

PIENINSKÉ VRCHY
NÍZKE TATRY

S
SZ
SV
Z
V
JZ
JV
J
Hronská Breznica
Legenda :

MAPY.CZ